

İŞĞALDAN AZAD OLUNMUŞ TORPAQLARDA TURİZM XİDMƏTLƏRİNİN İNKİŞAF İSTİQAMƏTLƏRİ

Pandemiya və eyni zamanda 44 gün müddətində olan Vətən müharibəsi ölkəmizin bir çox sahələrində olduğu kimi qeyri-neft sektorunda da bir sıra çətinliklər yaratdı. Bu dövrdə həmçinin turizm şirkətlərində ciddi problemlər oldu. Azərbaycan Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi altında şanlı ordumuzun şücaəti ilə Qarabağın işğaldan azad olunması, ölkəmizdə pandemiya ilə aparılan davamlı mübarizə artıq bu sahənin inkişafında yeni imkanlar açıb.

Ölkə Prezidentimizin qeyd etdiyi kimi, Qarabağ bölgəsinin turizm potensialı çox zəngindir. Bu potensial Qarabağ Azərbaycanın əsas turizm bölgələrindən biri olmasına şərait yaradır.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, dövlət, özəl sahə və bir sıra alimlərin sayəsində Qarabağın sıfırdan başlayaraq turizm imkanlarını işlənilib hazırlamaq lazımdır. Eyni zamanda onlar Qarabağ bölgəsinin təbii və antropogen turizm resurslarını nəzərdən keçirməlidirlər. Qarabağda turizm xidmətlərinin inkişaf etdirilməsi üçün yeni marşrut xətlərinin yaradılması vacibdir. Qarabağın bir çox bölgəsi dağlıq ərazi olduğundan, burada dağçılıq və alpinizm turizm xidmətlərinin inkişaf etdirilməsi daha məqsədəuyğundur. Bundan başqa, burada gəzintilər, aktiv və eləcə də ekstremal turizm xidmətləri də inkişaf etdirmək olar.

Hazırda Dövlət Turizm Agentliyi işğaldan azad edilmiş ərazilərdə turizm xidmətlərinin inkişaf etdirilməsi üçün dövlət strategiyası hazırlanır. Qarabağ bölgəsində turizm məhsullarının, turizm infrastrukturunun və eləcə də sosial-mədəni turizm xidmətlərinin inkişaf etdirilməsindən əvvəl bir sıra komponentlər nəzərdən keçirilməlidir. İlk öncə bu bölgələrdə təhlükəsizlik xidmətləri təmin olunmalıdır. Həmçinin əhalinin geriyyə qayıdışı və yaşayışı, bu yerlərdə infrastruktur bərpa edilməlidir və bunun üçün bura investisiyalar cəlb edilməlidir.

İşğaldan azad edilmiş bölgələrdə turizmin bütün sahələrini inkişaf etdirmək olar. Təkcə Zəngilanda çoxlu sayda termal su mənbələrinin olması burada müalicəvi turizm xidmətlərini inkişaf etdirməyə əsas verir. Burada, həmçinin dini və tarixi abidələr və çinar meşələri salmaq üçün imkanlar var. Qarabağ təbiətinin zənginliyinə görə onun gələcəyinin ekoturizmə bağlı olması daha məqsədəuyğundur. Qeyd etmək lazımdır ki, əgər məharətlə istifadə olunsay, Qarabağı dünyada ekoloji turizm məkanlarından birinə çevrilməsi qaçılmazdır.

Qarabağ bölgəsində Xudafərin körpüsü və Azıx mağarası daha sıx ziyarət edilən turist marşrutu ola bilər. Tarixi - mədəni abidələrin xeyli hissəsi dağıdılsa da, onların yenidən bərpa olunmasından sonra bu ərazilərdə turların təşkil edilməsi mümkün olacaq.

İşğal olunmuş ərazilərdə yeni turizm marşrutları da nəzərdə tutulub. İlk istiqamət Füzuli-Şuşa-Xocavənd-Laçındır. İkinci istiqamət Cəbrayıl-Füzuli-Zəngilan, üçüncü istiqamət Zəngilan-Qubadlı, dördüncü istiqamət Kəlbəcər-Laçın, beşinci istiqamət isə

Bərdə-Ağdamdır. Bu regionların hər biri özünəməxsus turizm potensialına malikdir, məsələn, təbiəti, mədəni-tarixi abidələri ilə Qarabağın incisi olan Şuşada müxtəlif tədbirlər, festivallar keçirmək mümkündür. Laçın-Kəlbəcər istiqamətində təbiət, mədəniyyət, qış və həmçinin sağlamlıq xidmətləri turizm imkanları ilə zəngindir. Qubadlı və Zəngilan bölgəsində təbiət və mədəniyyət istiqaməti, Füzuli, Ağdam, Cəbrayıl bölgələrində mədəniyyətlə yanaşı, həm də erməni işğalının acı nəticələrini əyani şəkildə göstərmək imkanları vardır. Bu yerlərdə açıq muzeylərdə orada işğalın nəticələrini göstərilməsi üçün bəzi tikililər dağıdılmış halda saxlanılacaq ki, həm daxili, həm də xarici auditoriya üçün erməni vandalizmi nümayiş olunsun.

Bu gün insanların ekoloji şüurunun artması ilə bərabər, təbiətin araşdırılması və müxtəlif fəaliyyətlərin axtarışı ekoturizmin daha geniş yayılmasına və ekoturistlərin sayının artmasına səbəb olur. Ekoturizm təbii ekosistem balansını qorumada və dayanıqlı inkişafın təşviqi baxımından potensial bir strategiya olaraq görülür. BMT-nin Ətraf Mühitə Proqramı tərəfindən aparılan bir araşdırmaya görə ekoturizm turizm növləri içində ən üst sıralarda yer alır. Dünya Turizm Təşkilatının proqnozlarına əsasən, həm turistlərin sayı artırıldıqda, həm də ümumilikdə ekoturizmin inkişaf seyri qiymətləndirildikdə artım müşahidə olunur. 2024-ci ilə qədər qlobal turizm bazarının 5 %-ni ekoturizmin təşkil edəcəyi proqnozlaşdırılır.

Ekoturizm dayanıqlı turizmin alt komponentidir. Ekoturizmin dayanıqlı inkişaf üçün təsirli bir vasitə olaraq görülməsi inkişaf etməkdə olan ölkələrin ekoturizmi mənimləməsinin, iqtisadi inkişaf və qoruma strategiyalarına daxil etməsinin əsas səbəbidir. Yerli əhalinin qazanc əldə etməsinə səbəb olan, ekoloji və mədəni həssaslığı artıran, ətraf mühitə dair məlumatlılıq yaradan ekoturizm həm ziyarətçilər, həm də ölkə iqtisadiyyatı baxımından fayda qazandırır.

Ölkəmiz Strateji Yol Xəritəsində turizmin inkişafı ilə bağlı hədəflərində ekoturizmə xüsusi yer verib. Belə ki, 2025-ci ilə qədər Azərbaycanın artıq sağlamlıq, qış və mədəni turizm növləri kimi ekoturizmin də kifayət qədər tanınmış olacağı proqnozlaşdırılır. Qarabağ bölgəsini turizm destinasiyası olaraq dəyərləndirsək, bir çox alternativ turizm növlərində yüksək potensiala sahibdir. Bu bölgədə mədəni turizm, qaranlıq turizm, termal turizm və başqa turizm növlərində olduğu kimi, alternativ turizm növlərindən olan ekoturizmdə də böyük potensial var. Qarabağ bölgəsinin zəngin flora və faunaya sahib olması, relyefinin əsasən dağlıq olması, füsunkar təbiəti, yaşı minilliklərlə ölçülən abidələrinin olması, zəngin mədəniyyətə sahib olması bu bölgədə ekoturizmin inkişaf etdirilməsini labüd edir.

Ölkənin Strateji Yol Xəritəsində ekoturizmə önəm verilməsi Qarabağ bölgəsinin də ekoturizm çərçivəsində dəyərləndirilməsini qaçılmaz edir. Qarabağ bölgəsi sahib olduğu yüksək potensialı istifadə edərək aşağıda qeyd olunan ekoturizm fəaliyyətlərini həyata keçirə bilər:

1. Mağara turizmi: Azərbaycanın cənub-qərbində yerləşən Füzuli şəhəri yaxınlığındakı Azıx mağarası dünyada ən qədim insan məskənlərindən biridir. Burada ilk insanların Paleolit dövründə məskunlaşdığı güman edilir. Bu da ekoturizm çərçivəsində istifadə edilən mağara turizminin inkişaf etdirilməsinə əsas verir.

2. Termal fəaliyyətlər: Qarabağ bölgəsinin zəngin termal mənbələrinin olması ekoturizm çərçivəsində istifadə ediləcək əsas resurslardandır. Bu da günümüzdə təbiətdə vaxt keçirmək ilə bərabər, öz sağlamlığını düşünən turistlərin bu destinasiyaya cəlb

edilməsində mühüm rol oynayacaq.

3. Dağ turizmi: Qarabağ bölgəsinin relyefinin əsasən dağlıq olması bu turizm növünün inkişaf etdirilməsi üçün əsas verir. Dağ turizmi ekoturizm çərçivəsində uğurlu bir şəkildə tətbiq ediləcək və destinasiyanı daha çəkici edəcək vacib turizm növləri içində ən üst sıradadır.

4. Aqroturizm: Bu turizm növünün inkişafı gələcəkdə bölgədə yaşayacaq əhəlinin sosial rifahını artıracaq, bölgə əhalisinin mədəniyyətinin yaşadılmasına və tanındılmasına səbəb olacaq.

5. Trekking: Dağlıq hissələrdə və daha çox qrup şəklində həyata keçiriləcək trekking fəaliyyətləri ekoturizm çərçivəsində daha çox turistin bölgəyə çəkilməsinə səbəb olacaq.

6. Botanika turizmi: Qarabağ bölgəsinin endemik və nadir bitkilərlə zəngin olması bu turizm növünün inkişafına və təbiətdə daha çox vaxt keçirmək istəyən turistlərin bölgəyə cəlb edilməsinə şərait yaradır. Eyni zamanda ekoturizm çərçivəsində velosiped turları, atçılıq, inanc turizmi, mədəni-tarixi yerlərin turistlərə tanındılması və Qarabağ bölgəsinin özünəməxsus mədəniyyətinin ziyarətçilərə öyrədilməsi həyata keçirilərək bu bölgənin turizm destinasiyası olaraq digər destinasiyalar qarşısında rəqabətdə önə keçməsinə və turizm destinasiyası olaraq turizm məhsullarının diversifikasiyasına səbəb ola bilər.

Turizmdə ən çox motivasiya təbii guşələrə maraq olduğu üçün bu, Şuşanı ön plana çıxmasına imkan verir. Şuşanın tarixi və mədəni potensialı turizm xidmətlərini burada inkişaf etdirilməsinin əsas amillərdən birinə çevrilib, çünki: 1. Qeyd olunduğu kimi mədəni və tarixi abidələrlə tanışlıq bura turistlərin cəlb olunması üçün ən güclü turist motivasiyasıdır; 2. Tarixi və mədəni irs obyektləri mənfəət qazana bilən və iqtisadi inkişafa əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərə bilən mühüm bir sərvətdir; 3. Bölgənin müsbət imicini yaradır, turizm arenasında liderliyin mənimsənilməsinin təsirli vasitəsi kimi istifadə olunan tarixi və mədəni irsə “brend” kimi yanaşılmasını təmin edir.

Şuşanın ərazisi dağlıq sahə olduğuna görə burada xizəksürmə və eləcə də snowboard üçün münasib qarlı şərait yaradıla bilər. Eyni zamanda sıldırım qayalar və yüksəkliklər alpinizm və “bungee jumping” (insanların əsasən ayaqlarına elastik möhkəm bir ip bağlayaraq yüksək yerlərdən aşağı atladıkları və ip vasitəsilə yuxarı çəkildikləri ekstremal əyləncə növü) üçün ideal potensiallar vardır. Ərazidə axan çaylarda “rafting” (raft adı verilən qayıqları avar vasitəsilə idarə edərək, çay boyu qayaları və maneələri aşaraq devrilməməyə çalışmaq) üçün də olduqca münasibdir. Şuşa şəhərində aparılan yenidənqurma işləri ilə yanaşı, Dünya Turizm Təşkilatı (UNWTO) tərəfindən müəyyən olunmuş 3 əsas müalicə turizm xidmətini tətbiq edilməsi mümkündür:

1. Müalicə-tibbi turizm - müalicə almaq üçün xüsusi klinikalara və yaxud da bu sahədə ixtisaslı kadrlara müraciət məqsədli turizm xidməti. Bu halda insanların öz yaşadıkları ərazidə mövcud olmayan müalicə keyfiyyəti bu turizm növünün ön plana çıxmasına zəmin yaradır.

2. Sağlamlığın yaxşılaşdırılması – fitnes, spa-wellness (dünya miqyasında, eləcə də sağlamlıqlarına xüsusi fikir verən şəxslərin, stressdən və həm də modern yaşamın neqativ təsirlərindən uzaqlaşmağa yardımçı olan turizm sahəsi), hidroterapiya və eləcə də palçıq vannaları və.s

3. Reabilitasiya və bərpa – xüsusi baxım təklif edən, sağlamlığın bərpası üçün əl-

verişli hesab olunan ərazilərdə olan müəssisələr.

Şəhərdə açılacaq yeni musiqi məktəbləri, konservatoriya və eyni zamanda keçiriləcək tədbirlər, konsertlər, festivallar Şuşanın şöhrətini daha da artıracaq. Şuşa şəhərində “Xarı Bülbül” festivalının bərpası və keçirilməsi Azərbaycanın mədəniyyət sahəsində olduqca ən önəmli bir hadisə oldu. Qarabağ bölgəsinin döyünən ürəyi olan Şuşanın azadlığı isə bütün Azərbaycan və həmçinin bütün Türk Dünyasına, demək olar ki, sevinc bəxş etdi.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. UNEC EKSPERT. Bakı – 2020/202.
2. Xalq qazeti. Bakı - 10.02.2021.
3. <https://m.modern.az/az/news/268965>